

Opinnäytetyö (AMK)

Kirjasto- ja tietopalveluala

2018

Henna Suonpää

KUVAKIRJOJA KAIKILLE

–Monimuotoiset perheet kuvakirjojen aiheina ja näiden kuvakirjojen saavutettavuus Vaski-verkkokirjastossa ja Ilpoisten kirjastossa

Henna Suonpää

KUVAKIRJOJA KAIKILLE

- Monimuotoiset perheet kuvakirjojen aiheina ja näiden kuvakirjojen saavutettavuus Vaski-verkkokirjastossa ja Ilpoisten kirjastossa

Tämän tutkimuksen lähtökohtana oli tutkia monimuotoisten perheiden huomioimista kuvakirjojen aiheissa kirjastoissa. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, kuinka paljon aiheeseen liittyvää aineistoa kirjaston kokoelmista löytyy. Aihe on merkityksellinen ja ajankohtainen yhdenvertaisuuteen ja saavutettavuuteen pyrkimisen näkökulmasta. Käsiteltäviksi perhemuodoiksi valikoituivat yksinhuoltajaperheet, uusperheet, sateenkaariperheet, adoptioperheet ja perheet, joissa on vammaisia jäseniä.

Tutkimuksessa selvitettiin kuvakirjojen merkitys ja mahdolliset vaikutukset lasten käsityksiin maailmasta, ja kuvakirja-aineiston monipuolisuuden tärkeyttä. Toteutuksessa käytettiin laadullisen tutkimuksen ja sisällönanalyysin periaatteita. Aineistoa tutkittiin verkkohakujen avulla, ja lisäksi tehtiin käytännön tutkimus fyysisten kirjojen etsimisestä Ilpoisten kirjastolla.

Tuloksissa katsottiin kirjojen määriä, asiasanoitusten eroja ja aineiston löytyvyyttä kahdella eri tavalla. Tuloksena oli kaksi listaa, joissa oli muutamia kymmeniä kappaleita aiheisiin liittyviä kirjoja. Tutkimuksen aikana tehtiin myös asiasanoitukseen liittyviä huomioita.

ASIASANAT:

Kuvakirjat, monimuotoisuus, vähemmistöt, sateenkaariperheet, vammaiset, adoptio, uusperheet, yksinhuoltajat, lapset, perheet, kirjasto, kirjastoala.

Henna Suonpää

PICTURE BOOKS FOR EVERYONE

- Diverse families as subjects in picture books and the accessibility of these picture books in Vaski Web Library and Ilpoinen library

The starting point for this study was to find out how diverse families are recognised in children's picture books in libraries. The goal was to find out how much material with this subject range there was in library collections. The subject is meaningful and current when we are thinking about equality and accessibility in today's world. The types of families included into this study were single parent families, step-families, rainbow families, adoptive families and families with disabilities.

The meaning and possible effects that children's picture books can create for children was looked at in the study, and the importance of variety and diversity in picture books. The principles of qualitative study and content analysis were used as methods in this study. Web searches were used to study the material, and a search of the material in Ilpoinen Library was also made.

The amounts of books found and the differences in the indexing of these books were looked at and two separate lists were made of the books that were found. As the study progressed there was a rise of thoughts involving the indexing of these books.

KEYWORDS:

picture books, diversity, minorities, rainbow families, disabled people, adoption, stepfamilies, single parents, children, families, library, library sector.

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 KUVAKIRJAT	7
2.1 Kuvakirjan määrittely	7
2.2 Kuvakirjan lyhyt historia	8
2.3 Kuvakirjan monet hyödyt	9
3 SAAVUTETTAVUUS	10
3.1 Saavutettavuussuositus kirjastoille	10
3.2 Kokoelmien arviointi	11
3.3 Verkkopalvelut	11
4 MONIMUOTOISET PERHEET	12
4.1 Yksinhuoltajaperheet	12
4.2 Uusperheet	13
4.3 Sateenkaariperheet	13
4.4 Adoptioperheet	14
4.5 Perheet joissa on vammaisia jäseniä	14
5 TUTKIMUSMENETELMÄT	16
5.1 Metodin valinta	16
5.2 Kvantitatiivinen tutkimus	16
5.3 Kvalitatiivinen tutkimus	17
5.4 Sisällönanalyysi ja sisällön erittely	17
6 KIRJASTO	19
6.1 Lastenkirjastotyö	19
6.2 Kokoelmat	20
6.2.1 Hyllyjärjestys ja genret	20
6.2.2 Sisällönkuvailu ja asiasanoitus	21
6.3 Vaski-verkkokirjasto	22
6.3.1 Kirjastojärjestelmä	22
6.3.2 Käyttöliittymä ja haku	23
6.3.3 Boolean logiikka	24
6.4 Ilpoisten kirjastosta	24

7 TUTKIMUSTULOKSET	26
7.1 Verkkokirjastohakujen muodostaminen	26
7.2 Hakujen tuloksia	27
7.3 Tutkimus Ilpoisten kirjastolla	29
7.4 Löytyneet kirjat	30
8 HUOMIOITA	31
9 POHDINTAA	32
LÄHTEET	34

LIITTEET

- Liite 1. Sanalista.
- Liite 2. Verkkohakujen tulokset.
- Liite 3. Ilpoisten kirjastosta löytyneet kuvakirjat.

KUVAT

Kuva 1. Kuvakaappaus Vaski-verkkokirjaston sivuilta.	23
Kuva 2. Kuvakaappaus Vaski-verkkokirjaston sivuilta.	24
Kuva 3. Kuvakaappaus Vaski -verkkokirjaston sivuilta.	27

1 JOHDANTO

Kuvittajaksi kouluttautumisen jälkeen olen pyrkinyt seuraamaan kuvakirjojen ja kuvituksen kehittymistä. Kirjahyllystäni löytyy edelleen lapsena saamiani kuvakirjoja, ja olen huomannut, että monet muutkin säilyttävät näitä kirjoja, ehkä omaksi ilokseen, tai tuleville sukupolville luettavaksi. Kirjoilla on ihmisille merkitystä, ja nykymaailmassa, jossa monimuotoisuus on yhä näkyvämpää jokaisella elämisen osa-alueella, monimuotoisuuden tulisi näkyä myös kirjaston aineistossa. Sosiaalinen media kuuluttaa sukupuolirooleja murtavien kuvakirjojen perään, jotta tytöt saavat kuvitella olevansa muutakin kuin pelastettavia prinsessoja, ja pojat saavat itkeä ja silti olla poikia. Kuvittajataustani vuoksi tunnen myös tietynlaista vastuuta ja velvollisuutta selvittää, onko niin sanotun ydinperheen ulkopuolelle jääville perheille tarjolla roolimalleja kuvakirjoissa. Millä tavalla monimuotoiset perheet näkyvät kirjaston tarjonnassa, ja kuinka helppoa sellaisia kirjoja on löytää?

Kirjaston kuuluu tarjota jokaiselle jotakin, sanoo Ragnathan kirjastolaissaan (Kuronen 1996, 9). Yleisten kirjastojen saavutettavuussuosituksessa sanotaan, että lasten aineistossa tulisi näkyä yhteiskunnan moninaisuus, eli erilaisia perheitä, kuten sateenkaariperheitä, yksinhuoltajaperheitä, moni- ja transkulttuurisia perheitä, sekä kirjoja joissa vammaiset lapset tulevat esille, tulisi olla saatavilla. Saavutettavuussuosituksessa mainitaan myös asiasanoituksen ja aineiston kuvailun tärkeys ja kuvailun ajantasaisuuden merkitys saavutettavuudelle. (Kuntaliitto 2016.) Nämä asiat ovat olennaisia tälle tutkimukselle.

Tutkimuksessa käytetään kvalitatiivisen tutkimuksen keinoja aineiston valinnassa, ja tulosten analysoinnissa käytetään sisällönanalyysin ja sisällön erittelyn keinoja.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, kuinka paljon Vaski-verkkokirjaston kautta voidaan löytää kuvakirjoja monimuotoisista perheistä. Tämän lisäksi tutkitaan vielä, kuinka paljon aiheisiin liittyvää kirjallisuutta jää verkkohaun ulkopuolelle. Tutkimuksen tavoitteena on tuoda esille monimuotoista kuvakirja-aineistoa.

2 KUVAKIRJAT

Kuvakirjat ovat usein ensimmäisiä kirjoja, joita lapset alkavat lukea, tai joita heille luetaan. Parhaista lastenkirjoista nauttivat sekä aikuiset, että lapset. (Heinimaa 2001, 142.) Tässä kappaleessa käsitellään kuvakirjan määrittelyä, kuvakirjan historiaa ja teoriaa ja tutkitaan kuvakirjojen hyötyjä.

2.1 Kuvakirjan määrittely

Päivi Heikkilä-Halttunen on käyttänyt kirjassaan *Minttu, Jason ja Peikonhäntä – lasten kuvakirjoja kipeistä aiheista* määrittelynä seuraavaa: ”Kuvakirjaksi katsotaan tässä tutkimuksessa alle 10 -vuotiaille suunnatut lastenkirjat, joissa kuvan ja tekstin osuus on vähintäänkin saman suuruinen tai kuvalla on jopa tekstiä määräävämpi asema” (Heikkilä-Halttunen 2010, 10). Heikkilä-Halttunen jatkaa lajittelemalla kuvakirjallisuuden termin alle kolme eri kuvakirjatyyppeä: **katselukirjat**, joissa tekstillä on vähemmän merkitystä kuin kuvalla ja teksti usein vain toistaa kuvassa näkyvää; **kuvatarinat**, joissa kuva on edelleen tärkeämmässä roolissa, mutta teksteissä on juonellisia elementtejä; ja **varsinaiset kuvakirjat**, joissa voidaan sanoa tekstin ja kuvan olevan tasa-arvoisessa asemassa. (Heikkilä-Halttunen 2010, 10-11.)

Kirjassa *Avaa lastenkirja* mainitaan Ulla Rhedin asettama jaottelu, johon listataan **eeppinen kuvakirja**, kirja jossa kuvan tehtävänä on selventää tekstiä ja kuvata tarinan tärkeitä kohtia; **laajennettu kuvakirja**, jossa kuvat kertova lisää ja laajentavat tarinaa; ja **alkuperäinen kuvakirja**, jossa teksti ja kuva ovat kiinteässä vuorovaikutuksessa keskenään, eikä teksti toimi ilman kuvia. (Heinimaa 2001, 142-143.)

Tässä tutkimuksessa aineisto valikoitui pääasiallisesti yleisten kirjastojen luokitteluperiaatteiden mukaisesti kuvakirjoiksi määritellyistä kirjoista, eli luokasta 85.22. Nämä kirjat tutkijan käsityksen mukaan sisältyivät Heikkilä-Halttusen määrittelemän **varsinaisen kuvakirjan** termin mukaiseen aineistoon, eli kirjoihin, joissa tekstillä ja kuvalla on yhtä tärkeä merkitys.

2.2 Kuvakirjan lyhyt historia

Vasta 1400-luvulla painotaidon kehittyessä alettiin tehdä kuvia ja tekstiä sisältäviä teoksia. Comeniuksen vuonna 1658 kirjoittaman kirjan *Der Eldestein* on ajateltu olleen länsimaiden ensimmäinen lapsille tarkoitettu kuvitettu teos, sillä se oli valmistuessaan tarkoitettu nimenomaan lapsille luettavaksi. Yksi tunnetuimpia lapsille suunnattuja teoksia on Heinrich Hoffmannin *Der Struwwelpeter*, eli *Jöröjukka*. Teos sisältää varoittavia tarinoita lapsille. (Salisbury & Styles 2012, 12-16.)

Hoffmannin *Jöröjukka* käännettiin suomeksi vuonna 1869. Suomessa suurin osa lasten ja nuortenkirjallisuudesta oli vielä 1800 -luvun puoliväliin mennessä englannin-, ranskan-, saksan- ja ruotsinkielistä. Suomalaisen lastenkirjallisuuden on katsottu alkaneen vasta vuosina 1847-1849. Toisin kuin monissa muissa maissa, Suomessa lastenkirjallisuus kehittyi lähestulkoon yhtä mittaa aikuiskirjallisuuden kanssa. Värillisiä kuvakirjoja alettiin painaa Suomessa 1870 -luvulla. (Ihonen, 2003, 14-18.)

Alkuvuosina suomalaisissa kuvakirjoissa vaikutti selkeästi vanhakantainen ja taaksepäin katsova tyyli. Kuvakirjoja käytettiin paljon kansallisen identiteetin vahvistamiseen. R. W. Åkerblom kuvitti ensimmäisen suomalaisen monivärisen kuvakirjan *Kuvia Suomen lasten elämästä*, joka ilmestyi vuonna 1882. Se sisälsi kuvitusta sekä P. J. Hannikaisen runotekstejä. Suomalaisissa kuvakirja-aiheissa olivat vahvasti mukana perhe, koti, kansalaistunne ja ne olivat usein realistissävyytteisiä. (Laukka 2003, 93-97.)

1950 -luvulla Tove Jansson julkaisi kuvakirjan *Kuinkas sitten kävikään?* jossa siirryttiin modernistisempaan ilmeeseen ja jätettiin realistinen maailma taakse. Samoihin aikoihin 1950 -luvulla Tammen kultaiset kirjat tutustuttivat suomalaiset lapset muun muassa Richard Scarryn ja Disneyn maailmaan. 1970 -luvulla Camilla Mickwitz aloitti kuvakirjailijauransa ja Leena Krohn julkaisi kuvakirjansa *Vihreä vallankumous*. 1980 -luvulla elettiin kuvakirjan kulta-aikaa, ja tekijät kuten Mika Launis, Kristiina Louhi, Kaarina Kaila, Pekka Vuori ja Maija Karma nousivat suosioon. 1990 -luvulla kuvakirjan tekijöiden joukkoon nousivat Mauri Kunnas, Maikki Harjanne, Markus Majaluoma ja Julia Vuori. (Laukka 2001, 29-31.)

Nykyään kuvakirjoissa käsitellään monipuolisemmin erilaisia aiheita. Kuvakirjoissa esiintyy sekä eläinhahmoja, joiden avulla voidaan etäännyttää tarinaa lapsen maailmasta, että ihmisiä arkisissa puuhissa. Myös erilaiset inhimillistetyt esineet, lelut ja kulkuvälineet ovat kuvakirja-aiheissa yleisiä. (Heikkilä-Halttunen 2015, 41-42.) Kuvakirjat

voivat myös toimia puhtaasti taiteellisina teoksina, joista sekä aikuiset, että lapset voivat nauttia yhtä lailla. (Salisbury & Styles 2102, 50.)

2.3 Kuvakirjan monet hyödyt

Alun perin lapsille tehdyt kirjat olivat tarkoitukseltaan opettavaisia. Lasten haluttiin oppivan normeja ja arvoja, uskontoa, ahkeruutta ja puhtautta. Nykyäänkin lastenkirjan voi nähdä opettavaisena. Ne sisältävät usein hyviä tapoja, ystävyyttä ja tasa-arvoa korostavia tarinoita. (Heinimaa 2001, 144-145.)

Kuvakirja voi toimia monenlaisena välineenä lapselle. Sen lisäksi, että lukuhetki voi rauhoittaa ja antaa yhteistä aikaa perheen tai aikuisen ja lapsen kesken, samaistuminen kirjan henkilöihin auttaa oppimaan myötäelämistä ja tunteiden käsittelyä. Kuvakirjat auttavat myös kasvattamaan sanavarastoa ja puheen kehittymistä. (Heikkilä-Halttunen 2015, 35-39.)

Kuvakirjat voivat toimia myös empatian kasvattajana. Kuvakirjoista lapset saattavat tunnistaa omasta elämästään tuttuja tilanteita. Realistisissa kuvakirjoissa usein käsitellään perheiden välistä dynamiikkaa kiukuttelevista lapsista kenkkuileviin äiteihin ja isiin. Joskus, jos lapsi tuntee kirjan aiheen läheiseksi tai tunnistettavaksi, hän saattaa palata sen pariin useasti. (Heikkilä-Halttunen 2015, 49-51.)

Kuvakirjat opettavat myös moraalialia. Rehellisyys, ystävyys, oikea ja väärä, ahneus ja itsekkyyys ovat kuvakirjoissa helposti ja turvallisesti lähestyttävissä muodoissa. (Heikkilä-Halttunen 2015, 60-63.)

Lapsille on myös tarjolla vaikeisiin asioihin liittyviä kirjoja. Läheisen kuolemaa, eroa ja hyväksikäyttöä on käsitelty lapsille sopivin tavoin, usein yhteistyössä asiantuntevien ihmisten kanssa. Tällaiset täsmäkirjat voivat auttaa lapsia tunnistamaan kuvattuja tilanteita omasta elämästään ja käsittelemään niitä. Tiettyyn elämäntilanteeseen liittyvät kirjat voivat myös lohduttaa ja toimia terapeuttisina kirjoina. (Heikkilä-Halttunen 2010, 128-139; 2015, 52-56.)

3 SAAVUTETTAVUUS

Päivi Heikkilä-Halttunen on kirjassaan *Minttu, Jason ja Peikönhäntä – lasten kuvakirjoja kipeistä aiheista* tutkinut laajalti erityisesti vaikeista aiheista kertovia kuvakirjoja. Kirjan lopussa hän kysyy: ”löytävätkö kirjat otollisimman kohdeyleisönsä kustantajan ja/tai asiantuntijajärjestön markkinoinnin sekä toisaalta edelleen kirjastojen ja kirjakauppojen välitysorganisaatioiden kautta?” (Heikkilä-Halttunen 2010, 289). Saavutettavuuden tutkiminen on merkittävää etenkin aineiston kohdalla, joka käsittelee monimuotoisuuteen liittyviä aiheita. Tässä kappaleessa käsitellään saavutettavuuden periaatteita kokoelmien ja verkkopalvelun kannalta.

3.1 Saavutettavuussuositus kirjastoille

Kulttuuria kaikille -sivustolla kerrotaan saavutettavuuden periaatteista erilaisten kulttuuripalvelujen näkökulmasta. Saavutettavuus on tärkeä osa yhdenvertaisuuden aikaansaamiseksi yhteiskunnassa. Yhteiskunnan moninaisuuden vuoksi on tärkeää huomioida erilaisten ihmisten tarpeet saavutettavuuden onnistumiseksi. Saavutettavuutta pohtiessa tulee ottaa huomioon toiminnan koko kokonaisuus. Saavutettavuuden aikaansaamiseksi tulee huomioida rakennusten rakenteellinen toimivuus, viestinnän toimivuus, asiakkaiden varallisuus, yhdenvertaisuus ja esteetön kulku. (Kulttuuria kaikille 2017.)

Viestintää ajatellen erityisesti verkkosivujen käytön tulisi olla helppoa ja esteetöntä. Kirjallisten esitteiden tulisi olla helposti luettavia ja mahdollisesti saatavilla myös vaihtoehtoisissa muodoissa. Asiakaspalvelun tulisi olla yhdenvertaista ja lähestyttävää. Ihmisten tulisi olla myös varallisuuteensa nähden yhdenvertaisia. Rakennuksen tulisi olla helppopääsyinen ja mahdollisimman esteetön jokaiselle kulkea. (Kulttuuria kaikille 2017.)

Yleisille kirjastoille on myös tehty kattava saavutettavuussuositus, joka julkaistiin vuonna 2016. Saavutettavuussuosituksessa selvitetään saavutettavuuden merkitys kirjaston kaikkiin osa-alueisiin johtamisesta kokoelmatyöhön, pedagogiikkaan ja viestintään. (Kuntaliitto 2016, 21-27.) Tälle tutkimukselle olennaiset osat ovat kokoelmat, aineistot ja viestintä -etenkin verkkopalvelun osalta. Tutkimuksessa keskitytään erityisesti verkkoaineiston saavutettavuuteen ja fyysisten kirjojen löytymiseen hyllystä.

3.2 Kokoelmien arviointi

Kokoelmia kootessa tulisi pyrkiä valitsemaan kirjoja usealla eri kielellä, jotta mahdollisimman monille asiakkaille olisi tarjolla aineistoa omalla kielellään. Monipuolisuus tulisi ottaa huomioon myös aineiston aiheissa, ja erilaiset väestöryhmät ja vähemmistöt, kuten vammaiset, kulttuuri- ja kielivähemmistöt ja seksuaali- sekä sukupuolivähemmistöt tulisivat näkyä aineistoissa, muuallakin kuin vain vähemmistön mukaan luokiteltuina. Lasten kokoelmissa tulisi näkyä perheiden moninaisuus, ja aineistoa, jossa esiintyy transkulttuurisia- sateenkaari- yksinhuoltajaperheitä ja erilaisia identiteettejä kuten esimerkiksi vammaisia lapsia, tulisi olla mukana. Asiasanoituksessa olisi tärkeää ottaa myös moninaisuus huomioon. Kokoelmiin tulisi myös sisällyttää eri tavoin saavutettavia aineistoja, kuten äänikirjoja, e-kirjoja, selkokirjoja, isotekstisiä, kosketeltavia, äänellisiä kirjoja ja DVD-levyjä. Jokaiselle omanlaiselle aineistolle voisi olla oma hylly, kuten sateenkaarihylly, mutta aiheeseen liittyvät kirjat tulisi yhtä lailla löytyä myös muiden kirjojen joukosta, jotta saavutettavuus olisi parhaimmillaan. (Kuntaliitto 2016, 21-27.)

3.3 Verkkopalvelut

Verkkopalveluissa visuaalinen suunnittelu on erittäin tärkeää. Tekstien tulisi olla tarkoin muotoiltuja ja selkeitä, ja niissä tulisi huomioida verkkosivujen lukemisessa yleinen selaileva lukutapa. Sivuston rakenne, navigaatio ja muut elementit tulisi tehdä mahdollisimman loogisiksi. Tietoa tulisi olla vain tarpeellinen määrä, ja kuvituksen sekä kuvien harkittuja ja informatiivisia. Verkkosivuston graafiseen suunnitteluun tulisi myös kiinnittää huomiota. Värit, symbolit, asettelu ja johdonmukaisuus ovat erittäin tärkeitä selkeän verkkosivun luomiseksi. Informaation määrä tulisi olla hallittu, ja olennaiset asiat tulee löytää helposti. Symbolien tulisi olla loogisia ja toimivia, sekä linkkien järkeviä ja toimivia. Tekstin tulisi olla selkeää ja otsikoiden erottuvia. Fontit tulisi valita huolella ja pitää mahdollisimman selkeinä. (Kuntaliitto 2016, 21-27.)

4 MONIMUOTOISET PERHEET

Monimuotoisetperheet.fi sivulla monimuotoisiksi perheiksi listataan adoptioperheet, kahden kulttuurin perheet, lapsen kuoleman kohdanneet perheet, monikkoperheet, leskiperheet, sateenkaariperheet, sijaisperheet, tahattomasti lapsettomat perheet, uusperheet ja yhden vanhemman perheet (Monimuotoiset perheet -verkosto 2017).

Terveiden ja hyvinvointilaitoksen neuvolakäsikirjassa listataan monimuotoisiksi uusperhe, yhden vanhemman perhe, kahden kulttuurin perhe, monikkoperhe, leskiperhe, kehitysvammainen vanhempi, lapsen kuoleman kokenut perhe, tahattoman lapsettomuuden kokeneet, sekä sateenkaariperhe. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2017 a.)

Tämän tutkimuksen kohteeksi valittiin **yksinhuoltajaperheet, uusperheet, sateenkaariperheet, adoptioperheet, ja perheet joissa on vammaisia jäseniä.** Kuoleman kohtaamisesta on puhuttu paljon Päivi Heikkilä-Halttusen kirjassa *Minttu, Jason ja peikonhätä* (2010) ja Eveliina Kontio on pro gradu -tutkielmassaan *Monikulttuurisuus lasten kuvakirjoissa* (2007) käsitellyt kattavasti monikulttuurisuuden näkyvyyttä kuvakirjoissa. Tässä kappaleessa käydään läpi valittujen perhemuotojen määrittelyä.

4.1 Yksinhuoltajaperheet

Neuvolainfon mukaan yhden vanhemman perheisiin luetaan yksinhuoltajat, yhteishuoltajat, vuoroviikkovanhemmat ja yksin lasta odottavat. Noin joka viidennes lapsiperheistä on yhden vanhemman perheitä, ja joka kolmas lapsi elää jossain elämänsä vaiheessa yhden vanhemman perheessä. 80 prosenttia näistä on naisen ja lapsen tai naisen ja lapsien muodostamia. (Neuvolainfo 2017 a.)

Eläminen yhden vanhemman perheessä voi olla lapselle täysin luonnollista, mutta se voi myös aiheuttaa ihmetystä. Kasvaessaan lapset vertailevat itseään muihin ja huomaavat eroavaisuuksia perhemalleissa. On mahdollista, että vain yhden vanhemman kanssa elävä lapsi saattaa tuntea olonsa erilaiseksi muista, jopa uhriksi, tai toisaalta täysin ehjäksi. (Yhden vanhemman perheen liitto n.d.)

4.2 Uusperheet

Uusperhe -termiä käytetään usein liittyen perheisiin, joissa kahdella aikuisella on lapsia edellisestä avioliitosta tai parisuhteesta. Lapsia voi olla joko vain toisella, tai kummallakin aikuisella. Myös toisen vanhemman kanssa muualla asuvat lapset, eli etälapset, ovat uusperheen jäseniä. Yleensä perheessä asuu joku näistä lapsista. Perheellä voi myös olla yhteisiä uusperheen lapsia. (Raittila & Sutinen 2008, 11.)

Uusperheiden määrä on kasvanut 1990-luvulta lähtien. Uusperheitä alettiin tilastoida vasta 90-luvulla. Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2016 uusperheitä oli Suomessa 52 000 kappaletta, eli noin 9 prosenttia lapsiperheistä. (Suomen Uusperheiden Liitto ry n.d.)

Uusperheet kohtaavat haasteita sekä sisäisessä dynamiikassaan, että ulkoisten ihmisten ennakkoluulojen takia. Uusperheellisten tulisi huomioida, että uusperhe ei toimi samalla tavoin kuin ydinperhe. Uusperheen monimuotoisuuden ja monimutkaisuuden vuoksi saattaa kestää aikansa, ennen kuin perheen dynamiikka helpottuu. Jotkut perheet onnistuvat luomaan ydinperheen omaisen toiminnan, kun taas toiset perheet saattavat muodostaa useamman perheyksikön. Lasten ja kumppanien suhteet ovat usein kaikkein haasteellisimpia. (Väestöliitto 2017.)

4.3 Sateenkaariperheet

Tässä tutkimuksessa käytetään sateenkaariperheistä samaa määritelmää, jota Juha Jämsä käyttää kirjassa *Sateenkaariperheet ja hyvinvointi*: seksuaalivähemmistöihin kuuluvat homot, lesbot, biseksuaaliset ja transseksuaaliset perheet (Jämsä 2008, 26-27). Vaikka kaikki tähän perhetyyppiin asetetut perheet eivät välttämättä näe itseään sateenkaariperheinä, kuten Jämsä huomauttaa, tämän tutkimuksen käsittelyn helpottamiseksi nähtiin järkeväksi asettaa eri ryhmiin kuuluvat perheet sateenkaariperheiden kattotermin alle, sen sijaan että käytettäisiin jokaisesta omaa nimitystään.

Sateenkaariperheisiin kuulu monenlaisia eri perheryhmiä. Apilaperheisiin kuuluvat lapset ovat syntyneet kahden eri perheyksikön, mahdollisesti naisparin ja itsellisen miehen tai miesparin ja naisparin yhdessä muodostamaan perheeseen. Näissä perheissä voi olla kolmen vanhemman perheitä tai neljän vanhemman perheitä, tai kahden vanhemman ystäväperheitä. Miesparin ydinperhe ja naisparin ydinperhe ovat perheitä, joissa

miespari tai naispari jakaa keskenään lapsen tai lasten vanhemmuuden. Polyamorinen tai polyperhe on perhe, jossa jäsenet elävät polyamorisessa suhteessa ja jakavat lasten vanhemmuuden keskenään. Sateenkaariuusperheessä lasten nykyinen perhe on muodostunut jonkun lapsista syntymän jälkeen, eli se on sateenkaariperheiden versio uusperheestä. Trans- tai muunsukupuolisen vanhemman tai vanhempien perhe on perhe, jossa yksi tai useampi vanhemmista kuuluu sukupuolivähemmistöön. Ystäväperheessä lapsen vanhemmuuden jakavat kaksi tai useampaa aikuista, jotka ovat ystävyysuhteessa keskenään. Esimerkiksi homomies ja heteronainen voivat muodostaa tällaisen perheen. (Sateenkaariperheet ry 2017.)

4.4 Adoptioperheet

Adoptio tarkoittaa vanhemman oikeuksien ja velvollisuuksien siirtymistä lapsen adoptiovanhemmille. Lapsella on adoptioperheessä samat oikeudet kuin biologisella lapsella. Lain mukaan 25 vuotta täyttäneet avioliitossa olevat tai yksinäiset henkilöt voivat adoptoida lapsen. Tulevien vanhempien tulee käydä adoptioneuvonnassa, ja adoptioon tarvitaan adoptiolautakunnan lupa. (Pelastakaa lapset 2016).

Suomessa noin 200 ulkomaista ja noin 30-50 Suomessa syntynyttä lasta saa adoptioperheen vuosittain. Tämän lisäksi tehdään perheensisäisiä, sijaisperhe- ja aikuisadoptioita. Joillakin lapsilla saattaa tulla jonkin verran ongelmia perheessä, mutta suurin osa sopeutuu hyvin uuteen perheeseen. Adoption alkuaikoina perheet saattavat tarvita runsaasti tukea. (Neuvolainfo 2017 b.)

4.5 Perheet joissa on vammaisia jäseniä

Vammaisiksi luetaan henkilöt, joilla on vamman tai pitkäaikaisen sairauden vuoksi vaikeaa selviytyä jokapäiväisestä elämästä. Vammaisilla on lain mukaan oikeus tulla kohdelluksi yhdenvertaisesti kaikkien kanssa ja heidän tulee saada elää normaalia elämää, esimerkiksi opiskella ja perustaa perhe.

Vammaisuutta on monenlaista. Näkövammaisilla tarkoitetaan henkilöitä, joilla on niin heikko näkö, että se vaikeuttaa heidän elämäänsä. Sokeat ja heikkonäköiset ovat näkövammaisia. Kuulovammaisuudella tarkoitetaan kuuroutta ja heikkokuuloisuutta. Liikuntavammaiset eivät pysty liikkumaan ilman apuvälineitä, tai lainkaan.

Liikuntavammaisuus voi aiheutua myös tapaturman kautta. Kehitysvammaisille uusien asioiden oppiminen, ymmärtäminen ja muistaminen voi olla vaikeaa. (Infopankki.fi 2016.)

Vammaisten asema yhteiskunnassa on parantunut. Esteettömyys ja saavutettavuus ovat muutaman kymmenen vuoden aikana kehittyneet parempaan suuntaan. Vammaiset ihmiset kohtaavat kuitenkin edelleen elämässään syrjiviä käytäntöjä ja eriarvoisuutta. Vammaiset lapset saattavat joutua eriarvoiseen asemaan harrastuksissa, koulussa tai päiväkodissa. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2017 b.)

5 TUTKIMUSMENETELMÄT

Tämän tutkimuksen tavoitteena on tutkia kuvakirjojen saavutettavuutta erityisesti kahdella eri tavalla: verkkohaun avulla ja käymällä läpi fyysisiä kirjoja. Tutkimuksessa selvitetään, kuinka paljon kuvakirjamateriaalia löytyy tietyin kriteerein etsimällä. Laadulliselle tutkimukselle tyypillisesti (Hirsjärvi ym. 2007, 157) tutkimussuunnitelma on muodostunut tutkimuksen ja taustoituksen edetessä. Tutkimuksen aineiston keräämisessä käytetään laadullisen tutkimuksen periaatteita, ja aineiston analyysissä taas sisällönanalyysin ja sisällön erittelyn periaatteita. Sekä tutkimuksen suorittaminen, että saadut tutkimustulokset ovat erillisesti analysoitavia, mutta tutkimuksen kannalta yhtä tärkeitä osioita. Tässä kappaleessa avataan valittuja tutkimusmenetelmiä.

5.1 Metodin valinta

Tutkimuksessa käytetään sekä laadullisen tutkimuksen periaatteita, että määrällisen tutkimuksen periaatteita. Kvalitatiivinen, eli laadullinen ja kvantitatiivinen, eli määrällinen tutkimus eivät välttämättä ole toisiaan poissulkevia tutkimusmetodeja. Kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen erot ovat häilyviä, ja niitä voidaan käyttää toisiaan täydentävinä tutkimussuuntauksina. Vaikka kvantitatiivinen tutkimus käsittelee numeroita ja kvalitatiivinen käsittelee merkityksiä, se ei kuitenkaan tarkoita sitä, että ne tulisi asettaa vastakkain. Esimerkiksi kvalitatiivista tutkimusta voidaan käyttää rinnakkain kvantitatiivisen kanssa tutkittaessa esimerkiksi kvalitatiivisen tutkimuksen avulla saatuja tuloksia laskennallisten tekniikkojen avulla. (Hirsjärvi ym. 2007, 131-133.) Koska tämän tutkimuksen tavoitteena oli tehdä kahden eri tavalla tehtävän tutkimuksen pohjalta huomioita, eli verkkokirjastohakujen ja fyysisesti etsimisen, päädyttiin käyttämään usean tutkimusmenetelmän periaatteita. Tässä tutkimuksessa tutkimuksen alkupuolella tehtävän haun puolella käytetään laadullista tutkimusta, ja lopun analyysissä sekä sisällönerittelyä, että määrällistä analysointia.

5.2 Kvantitatiivinen tutkimus

Kvantitatiivisen tutkimuksen keskeiset kohdat ovat: johtopäätökset aiemmista tutkimuksista, aiemmat teorit, hypoteesien esittäminen, käsitteiden määrittely, aineiston

keruun suunnittelu, otannan suunnittelu, muuttujien muodostaminen ja tulosten muuttaminen tilastollisesti käsiteltävään muotoon, sekä päätelmien teko havaintoaineiston pohjalta. (Hirsjärvi ym. 2007, 135-136.) Tässä tutkimuksessa merkitystä on myös aineiston määrällä, ja eri aiheiden määrillä suhteissa toisiinsa.

5.3 Kvalitatiivinen tutkimus

Kvalitatiivisen tutkimuksen piirteitä ovat kokonaisvaltainen tiedon hankinta ja aineiston kokoaminen luonnollisissa tilanteissa ja ihmisten suosimista tiedon kerääjinä. Tutkimuksen pyrkimyksenä on paljastaa odottamattomia seikkoja. Aineiston hankintaan käytetään laadullisia metodeja eli muun muassa haastatteluja. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa kohdejoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti, tutkimussuunnitelma muotoutuu tutkimuksen edetessä, ja tapauksia käsitellään ainutlaatuisina. (Hirsjärvi ym. 2007, 157.)

Laadullisessa tutkimuksessa aineistoa voidaan hankkia haastattelujen, kyselyjen, havainnoinnin ja erilaisten dokumenttien kautta. Nämä aineistonhankintatavat eivät tosin ole yksinomaan laadulliseen tutkimukseen sidottuja, vaan niitä voidaan käyttää myös kvantitatiivisen tutkimuksen pohjana. (Tuomi & Sarajärvi 2011, 71.)

5.4 Sisällönanalyysi ja sisällön erittely

Olennainen osa tätä tutkimusta on sisällönanalyysi ja sisällön erittely. Sisällönanalyysiä käytetään usein laadullisen tutkimuksen metodina. Analyysi voidaan jakaa osiin: päätetään mikä aineistossa kiinnostaa; käydään aineisto läpi ja erotellaan asiat jotka sisältyvät kiinnostukseen; luokitellaan, teemoitetaan tai tyypitellään aineisto; kirjoitetaan yhteenveto. (Tuomi & Sarajärvi 2011, 91-92.)

Sisällön erittely tarkoittaa Tuomen ja Sarajärven mukaan dokumenttien analysointia, jossa tekstin sisältöä tai muuta aineistoa kuvataan kvantitatiivisesti. Sisällönanalyysi ja sisällön erittely ovat tällöin tavallaan eri asioita, mutta niistä voidaan puhua myös yhdessä. Sisällönanalyysi voidaan myös jaotella kolmeen eri tyyppiin: aineistolähtöiseen sisällönanalyysiin, teorialähtöiseen analyysiin ja teoriaohjaavaan analyysiin. (Tuomi & Sarajärvi 2011, 105-107.) Aineistolähtöisen sisällönanalyysin vaiheet ovat aineiston redusointi eli pelkistäminen, aineiston klusterointi eli ryhmittely, ja abstrahointi eli

teoreettisten käsitteiden luominen. Tuloksissa tulisi myös kuvata luokittelujen pohjalta muodostetut käsitteet tai kategoriat ja niiden sisällöt. (Tuomi & Sarajärvi 2011, 107,113.) Tässä tutkimuksessa otetaan tarkasteluun erityisesti kuvakirjojen sisällölliset aiheet, ja klusterointi tapahtuu näiden pohjalta.

6 KIRJASTO

Tässä kappaleessa käsitellään tutkimuksen kirjastoon liittyvän osuuden taustaa, eli avataan lastenkirjastotyötä, kirjojen sijoittelua kirjastoissa, kokoelmien järjestystä ja sisällönkuvailua, sekä käsitellään myös verkkokirjastoa, verkkohaun toimintaa ja lloisten kirjastoa. Kappaleen tarkoituksena on tuoda esille saavutettavuuteen liittyviä seikkoja nimenomaan kirjaston osalta.

6.1 Lastenkirjastotyö

Kirjassa *Kirjastotyön perusteet* käsitellään lastenkirjastotyötä:

Lasten ja nuorten parissa tehtävän kirjastotyön tavoitteena on opastaa lapset pienestä pitäen käyttämään kirjastoa ja siten hyödyntämään monipuolisesti kirjoja ja muuta kirjaston tarjoamaa aineistoa. Päiväkotilapsia kutsutaan vierailemaan kirjastoon, peruskoululaisille annetaan kirjastonkäytön opetusta. Näin ainakin tieto kirjaston olemassaolosta tavoittaa jokaisen lapsen ja hänen mieleensä jää ehkä myös jonkinlainen kuva kirjaston tarjoamista palveluista. Tämä ei tietysti riitä, vaan lapset olisi saatava myös käyttämään näitä palveluja. (Karjalainen 1987, 78.)

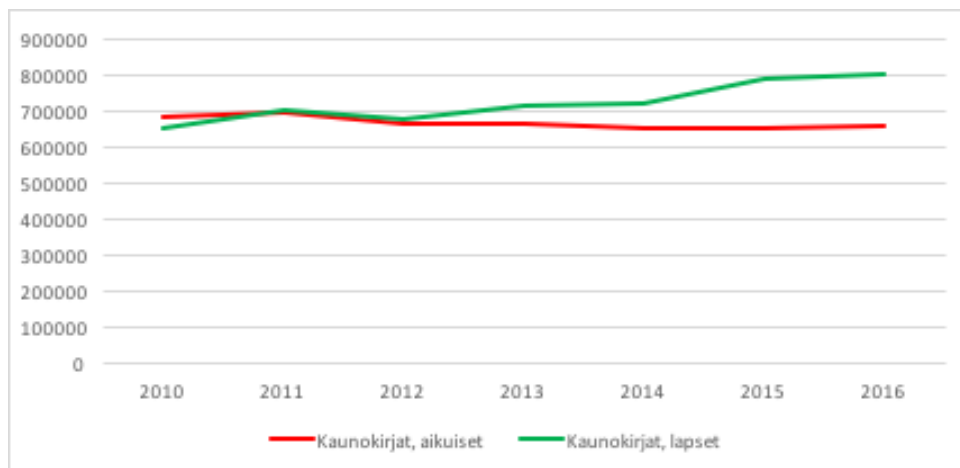
Lapsien innostaminen lukemaan on nähty tärkeänä jo 1800 -luvulta lähtien. Ensimmäiset satutunnit pidettiin jo 1900 -luvun alkupuolella. Satutuntien lisäksi lapsia houkutellaan kirjojen maailmaan erilaisin keinoin, kuten nukketeatterilla, näyttelyillä ja 1990 -luvulla alkunsa saaneella kirjavinkkauksella. (Blinikka 2003, 148).

Lainaustilastojen perusteella lastenosastolla sujuu ainakin kaunokirjallisuuden osalta erinomaisesti, kuten alla näkyvä taulukko selkeästi esittää. Viime vuosina lasten lainausmäärät, etenkin kaunokirjallisuudessa, johon lasketaan myös kaunokirjalliset kuvakirjat, menevät jopa aikuisten lainauksien edelle.

Taulukko 1. Lasten ja aikuisten lainaustilastot Turussa 2010-2016.

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Kaunokirjat, aikuiset	684522	695255	661437	664185	651936	653437	656922
Kaunokirjat, lapset	648431	701724	673009	711375	720497	784880	802976
Lainaus yhteensä	3046680	3139600	2926950	3025811	2990491	3074243	3065195

tilastot.kirjastot.fi

tilastot.kirjastot.fi

Kuvio 1. Aikuisten ja lasten kaunokirjojen lainaus Turussa 2010-2016.

Nykyään lastenosastoilla pyritään ottamaan lapset huomioon jo sisustuksesta lähtien. Tästä hyvä esimerkki on Turun pääkirjaston lastenosasto Saaga, jossa lastenosaston hyllytkin kasvavat sen mukaan, kuinka vanhoille niiden sisältämät kirjat ovat tarkoitettu. Matalimmista hyllyistä löytyvät kuvakirjat. Laina-automaatit on tehty lapsille ystävällisiksi ja palautusautomaatit helpoiksi käyttää. Palvelutiskit ovat lasten korkeudella, sekä sisustus ja kalusteet värikkäitä ja lapsenmielisiä. Myös Ilpoisten kirjastossa, jota käsitellään tutkimuksen kohdalla, kuvakirjat on aseteltu lasten tasolle, aivan lattianrajaan kirkkaan värisiin hyllyihin, joista lasten on helppo niitä hakea.

6.2 Kokoelmat

Kirjastoissa kirjat on yleensä jaoteltu tietyillä tavoilla eri hyllyihin. Yleisissä kirjastoissa usein tietokirjat ovat erillään kaunokirjoista, runot, elokuvat, taidekirjat, lasten- nuorten- ja aikuisten kirjat ovat erillään omissa hyllyissä, tai suuremmissa kirjastoissa omilla osastoillaan. Turun pääkirjastossa esimerkiksi on omat osastot tietokirjoille, lastenkirjoille, nuortenkirjoille, kauno- ja taidekirjoille, sekä musiikille.

6.2.1 Hyllyjärjestys ja genret

Turun pääkirjaston aikuisten kaunokirjallisuuden osastolla kirjat on voitu jakaa genrettömiin ja genrellisiin. Genrettömät löytyvät omasta genrettömien hyllystä ja

genrelliset on jaettu omiin hyllyihinsä. Genrellisiin on sijoitettu dekkarit, spekulatiivinen fiktio (sisältäen kauhu-, fantasia-, tieteiskirjallisuuden sekä uuskumman), romantiikka, sotakirjallisuus, eräkirjallisuus ja vitsikirjat.

Kirjat järjestetään myös signumin mukaan. Jokainen kirja on merkitty signumilla, eli selkätarralla, joka kertoo mihin luokkaan kirja kuuluu. Signumeissa käytetään luokitusjärjestelmiä. Turun kaupungin kirjastoissa käytetään yleisten kirjastojen luokitusjärjestelmää, joka on hierarkkinen kymmenluokitus. Numeroita on 0-9 ja jokainen näistä voidaan jakaa kymmeneen alaluokkaan niin pitkälle kuin tarve on. Kahden ensimmäisen luokan väliin tulee piste. (Verkko-YKL 2018.) Esimerkiksi suomenkielisten lastenkuvakirjojen luokitus on 85.22. Pääluokka 8 kertoo kirjan kuuluvan kaunokirjallisuuteen, kirjallisuustieteeseen tai kielitieteeseen. 85 taas kertoo kirjan kuuluvan satuihin, kuvakirjoihin tai sarjakuviin. 85.2 on yleisesti kuvakirjat, ja 85.22 viimeinen numero kertoo kirjojen kuuluvan suomenkielisiin kuvakirjoihin. (Verkko-YKL 2018.) Turussa aikuisten kaunokirjallisuuden kirjoissa signumiin on laitettu myös pieni lyhenne merkiksi siitä, mihin genrehyllyyn kirja kuuluu.

6.2.2 Sisällönkuvailu ja asiasanoitus

Sisällönkuvailulla tarkoitetaan asiasanoitusta. Ilman kuvailua kaunokirjallisuuden kanssa olisi lähes mahdotonta toimia. Tähän on otettu avuksi luokitus ja sisällönkuvailu. Luokitus rajataan kielen ja muodon mukaan, mutta ei sisällön. Näin esimerkiksi runot, romaanit, näytelmät ja sarjakuvat voidaan erotella omiin luokkiinsa, mutta eri genrejä ei voi erottaa toisistaan vain luokituksen pohjalta. Asiasanoitus taas on ollut käytössä kaunokirjallisuudessa 1990 -luvulta lähtien. Asiasanoituksen avulla tuodaan esille kaunokirjallisen teoksen keskeinen sisältö. Näin henkilökunta ja asiakkaat voivat helpommin löytää haluamansa aineiston. (Hypén 2006, 48-49.)

Sisällönkuvailu ja asiasanoitus ovat edellytys kirjaston kaunokirjojen parissa tehtävälle työlle. Kaunokirjallisuuden asiasanoitus on otettu käyttöön 90 -luvulla. Asiasanojen avulla henkilökunta ja asiakkaat löytävät tietyistä aiheista kirjallisuutta. Nykyiset sisällönkuvailukäytännöt on luotu tietokirjallisuutta varten, eivätkä ne välttämättä sovellu fiktion kuvailuun yhtä hyvin. (Hypén 2006, 48-49.)

Asiasanoituksen ongelmaksi voi myös muodostua tekstien monitulkinnallisuus. Kuvailussa ongelmia aiheuttavat myös sisällönkuvailun laveus tai suppeus. Saartin

mukaan ”romaanin tyyppikuvailu on noin kymmenen termin mittainen ja sisältää teoksesta ja sen sisällöstä kullekin lajityypille olennaiset asiat: genren, temaattiset elementit, paikan ja ajan kuvailun.” Teoksen kuvailusta saattaa jäädä puuttumaan olennainen, tai se voi olla niin yleispätevä, että liian monia teoksia voidaan kuvailla samalla tavalla. Kuvailussa tärkeimmiksi aiheiksi nousevat juonen ja sisällön tärkeimmät elementit. (Saarti 1999, 172-176).

6.3 Vaski-verkkokirjasto

Vaski-verkkokirjasto on kaikkien Vaski-kirjastojen yhteinen verkkokirjasto. Sen kautta asiakkaat voivat etsiä ja varata kirjoja, uusia omia lainojaan, sekä hallinnoida tietojaan. (Vaski-verkkosivut 2017 a.) Finnaan perustuva verkkokirjasto on ollut Turussa käytössä vuodesta 2015 vanhan verkkokirjaston rinnalla, ja ainoana verkkokirjastona vuodesta 2016 lähtien. Vuonna 2016 verkkokirjastokäyntejä kertyi Turussa 1 568 692 (käyntejä kirjastossa 1 9973 181/ 2 089 348). (Turun kaupungin kirjastopalvelujen vuosikertomus 2016.)

Verkkoympäristöjen saavutettavuudesta on myös puhuttu yleisten kirjastojen saavutettavuussuosituksessa. Suosituksessa mainitaan neljä tärkeää asiaa verkkopalvelujen saavutettavuudesta: kaikki sisältö on esitetty niin, että se on kaikkien havaittavissa; sivustoa on mahdollista käyttää käyttäjän laitteistolla ja ohjaintavoilla; sisältö on esitetty lukukelpoisessa ja ymmärrettävässä muodossa ja toimii ennakoitavasti; toteutus noudattaa standardeja niin, että se on yhteensopiva eri laitteiden kanssa. (Kuntaliitto 2017, 24).

Turun kirjastot ovat siirtyneet kellutukseen vuoden 2017 aikana (Lempää 2017), joten tutkimus päätettiin tehdä verkkokirjaston kautta, jotta aineisto pysyisi hallittavana.

6.3.1 Kirjastojärjestelmä

Kirjastojärjestelmä on tiedonhallintajärjestelmä, jonka avulla kirjaston kokoelmien dokumentteja ja käyttöoikeuksia, sekä tiedonhakua voidaan hallita. Nykyään kirjastojärjestelmistä on muodostunut palvelukokonaisuuksia, joihin sisältyy dokumenttien ja aineiston lisäksi monia erilaisia lisäpalveluita, jotka tukevat käyttäjiä. Kirjastojärjestelmät voivat myös auttaa kirjastotyön johtamisessa, hallinnoimisessa ja

kehittämisessä. Kirjastojärjestelmä voidaan tulkita kirjaston tai sen käyttäjän luomaksi palvelujärjestelmäksi, jossa yhdistetään erilaisia tieto-, kirjasto-, sisältö- ja viestintäpalveluja, joita internetin kautta on käytettävissä. (Saarti & Tuomi 2012, 9.)

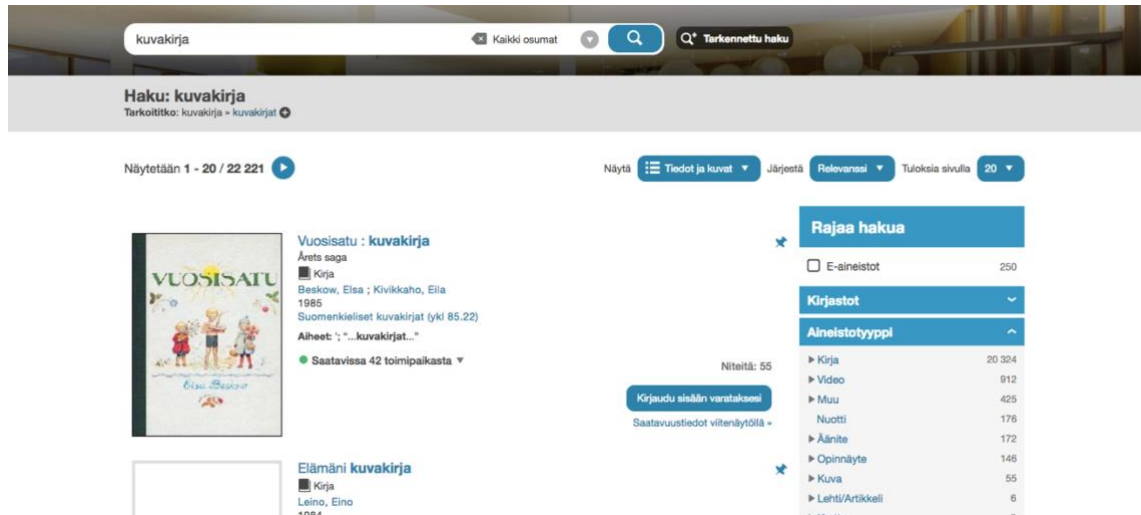
6.3.2 Käyttöliittymä ja haku

Asiakkaalle näkyvä osa kirjastojärjestelmästä on käyttöliittymä. Käyttöliittymän avulla asiakas voi varata aineistoa, uusia lainoja, tarkastella tietojaan ja tehdä aineistohakuja. (Saarti & Tuomi 2012, 47).

Kuva 1. Kuvakaappaus Vaski-verkkokirjaston sivuilta.

Käyttöliittymissä on yleensä aina hakuominaisuus. Haku toimii yksinkertaisesti sanahaululla, ja asiakkaalla on mahdollisuus myös suorittaa tarkennettu haku, johon linkki löytyy heti hakupalkin vierestä. Tarkennetussa haussa voidaan hakea erikseen muun muassa nimekkeen, tekijän, aiheen, ISBN-numeron, julkaisijan ja julkaisuvuoden mukaan. Hakutulokset listautuvat relevanssin mukaan, mutta ne voidaan järjestää monella eri tavalla, kuten vuoden, tekijän tai otsikon mukaan. Tulosten vieressä on sivupalkki, jonka avulla kirjoja voi edelleen lajitella, vaikka aineistotyyppin, kielen tai sijaintikirjaston mukaisesti. (Vaski-kirjastot 2017 b,c.)

Kuva 2. Kuvakaappaus Vaski-verkkokirjaston sivuilta.

6.3.3 Boolean logiikka

Boolean logiikka on hakukoneen toiminnan perusta. Sen avulla hakukone muodostaa haettavista termeistä hakulausekkeen. Boolean logiikassa toimivat kolme operaattoria: AND (JA) OR (TAI) NOT (EI). Monissa hakukoneissa operaattorit kirjoitetaan isoilla kirjaimilla. AND -operaattori toimii usein sisäänrakennettuna hakukoneissa, eli sitä ei välttämättä tarvitse kirjoittaa erikseen, vaan kone ymmärtää välilyönnin AND-operaattorina. AND-operaattori hakee aina dokumentteja joissa ilmenevät kaikki haetut termit. OR-operaattori taas hakee kaikki dokumentit, joissa on jompikumpi sana, eli myös sellaiset, joista löytyy vain toinen sanoista. NOT-operaattori taas hakee dokumentteja, joista halutaan jättää ulos tietyn sanan sisältävät tulokset. Haulla sarjakuva NOT koira löydetään vain sellaisia sarjakuvia, joista ei löydy sanaa koira. (Haasio 2015, 23-24.)

6.4 Ilpoisten kirjastosta

Toiseksi tutkimuskohteeksi valikoitui Turussa sijaitseva Ilpoisten kirjasto. Ilpoisten kirjasto sijaitsee Ilpoisissa alakoulun yhteydessä. Koulussa opiskelee noin kolmesataa oppilasta ja koulun yhteydessä toimii myös esikoulu. (Ilpoisten koulu 2017.)

Kouluyhteytensä vuoksi Ilpoisten kirjasto on hyvä kohde nimenomaan lastenkirjallisuutta tutkittaessa. Ilpoisten kirjastossa tehdään tutkimuksen toinen osa, eli tutkitaan, kuinka paljon aineistoa jää verkkohaun ulkopuolelle.

Ilpoisten kirjastossa lastenosasto on ikkunan edessä heti sisääntulon kohdilla. Alue on rajattu palautushyllyn taakse. Pienimmille lapsille tarkoitetut kirjat ovat ikkunan edessä matalissa hyllyissä. Lasten tietokirjat on laitettu yleisen palautushyllyn toiselle puolelle. Vastakkaisella seinällä sijaitsevat vanhemmille lapsille tarkoitetut kirjat, ja näiden sivulla sijaitsevat satu- ja lukukirjat. Keskellä tilaa ovat kaunokirjalliset kuvakirjat pöytien ja tuolien ympärillä neljässä punaisessa matalassa hyllyssä. Jokaisessa hyllyssä on kirjoja päällä, niin että niitä saa selailtua helposti ja ne ovat houkuttelevasti kansi edellä asiakasta vastassa. Loput kirjat ovat alempana hyllyllä selkä eteenpäin. Kirjat ovat hyllyissä aakkosjärjestyksessä. Uusimmat kirjat on laitettu omaan hyllyynsä asiakaspalvelun lähetyville, ja satukirjahyllyjen luona on hylly, jossa on vasta palautuneita kirjoja odottamassa hyllyttämistä. Nähtävissä ei ole erillistä sateenkaarihyllyä, tai muuta monimuotoisuutta edustavaa hyllyjärjestelyä.

7 TUTKIMUSTULOKSET

Tässä kappaleessa käydään läpi verkkokirjastohaun prosessi ja Ilpoisten kirjaston aineiston tutkimustulokset. Tutkimuksessa käytettyjä hakusanoja saatiin muun muassa Seta:n, väestöliiton ja monimuotoisetperheet.fi -sivuston kautta. Hakusanat ja näistä luodut lausekkeet löytyvät liitteistä (Liite 1.).

7.1 Verkkokirjastohakujen muodostaminen

Haut tehtiin yhden päivän aikana joulukuussa 2017. Sanalistasta tehtiin Excel-taulukko, johon listattiin hauissa saadut määrät, kirjojen tekijät, kirjojen nimet ja aihe johon kirjat liittyivät. Jokaiselle omalle perheelle tehtiin lista verkkokirjaston omalle sivulle, jotta haut pysyivät hallinnassa. Osa kirjoista kuului useampaan kategoriaan, joten nähtiin parhaana laittaa jokaiselle eri perhetyypille oman listan, joka jälkeen tulokset laskettiin yhteen.

Hakemisen monimutkaisuuden huomaa kokeillessa hakemista ilman rajoituksia. Pelkällä hakusanalla ”kuvakirja” tulokseksi saatiin vain 217. Tässä kohdassa hakukone tarjoaa ystävällisesti vaihtoehtoksi ”kuvakirjat”, josta tulokseksi saadaan 10 071 tulosta. Tulokset voi rajata vielä kohtaan *kirjat* sivupalkin vaihtoehtoista, jolloin ulkopuolelle jäävät muut aineistot. Lopulliseksi määräksi saa 9867. Tämä rajausta kuitenkin antaa edelleen enemmän vaihtoehtoja kuin pitäisi. Varmimmin kuvakirjoihin liittyviä tuloksia saadaan hakemalla kuvakirjoja niiden luokan mukaan. Verkko-YKL:stä voidaan selvittää luokkien selitykset (Verkko-YKL 2017). Koska tämä tutkimus suoritetaan suomenkielisen aineiston sisällä, valittiin luokaksi suomenkielisten kuvakirjojen luokka 85.22.

Vaski- verkkokirjaston tarkennetun haun avulla voi rajata haun tiettyyn luokkaan. Haettaessa luokkahauilla 85.22 saadaan tulokseksi 10 655. Koska luokkarajaus ei eritele lasten ja aikuisten kuvakirjoja, rajattiin sivupalkista vielä hakutulokset kohderyhmän mukaisesti aineistosta kohtaan *lapset ja nuoret*, jolloin lopullinen tulos oli 10 407 kappaletta. Haussa voi käyttää myös jokerimerkkejä, kuten ? ja *. Näillä merkeillä voidaan korvata kirjainmerkkejä, katkaista sanoja ja laajentaa näin hakua etenkin sanoissa, joissa päätteet voivat olla erilaisia, kuten kuvakirja - kuvakirjat (Vaski-verkkosivut 2017 d).

The screenshot shows the Vaski search interface. At the top, there's a 'Hakuehdot' (Search criteria) section with three input fields for search terms. A dropdown menu is open, showing options: 'Kaikki osumat' (checked), 'Nimeke', 'Tekijä ja rooli', 'Aihe', 'Luokitus' (highlighted), 'ISBN/ISSN', 'Julkaisija', 'Sarja', 'Julkaisuvuosi', 'Sisällysluettelo', and 'Julkaisupaikka'. To the right, there's a 'Hae:' dropdown set to 'Kaikilla näillä (AND)'. Below this is the 'Rajaukset' (Filters) section. It includes 'Kieli:' (Language) set to 'Mikä tahansa', 'Aineistotyyppi:' (Material type) set to 'Mikä tahansa', and a 'Voit valita useamman kielen tai aineistotyyppin kerralla' (You can select more than one language or material type at once) note. A 'Vuosiväli:' (Year range) slider is set from 1600 to 2018. At the bottom left, 'Tuloksia sivulla' (Results per page) is set to 20. At the bottom right, there's a button that says 'Hae kokoelmasta: tekijä, teos, aihe ...'.

Kuva 3. Kuvakaappaus Vaski -verkkokirjaston sivuilta.

7.2 Hakujen tuloksia

Hakulausekkeet muodostettiin sanalistalle kerättyjen sanojen avulla. Haun jälkeen kirjojen tiedoista tarkistettiin, mikä hakusana mihinkin kirjaan oli yhdistetty.

Yksinhuoltajuudesta hakiessa hakulausekkeena käytin lauseketta: **isättömyys OR yksinhuoltaj* OR yksinhuoltajaperhe* OR äidittömyys**. Hakutuloksiksi tuli vain neljä kirjaa. Kaksi kirjaa löytyi sanalla yksinhuoltajuus, yksi kirja sanalla äidittömyys ja yksi sanalla isättömyys. Kahdesta jälkimmäisestä ei voi suoraan sanoa onko kyseessä yksinhuoltajuutta käsittelevä kirja, mutta ne laitettiin listalle silti.

Uusperheistä hakiessa käytin lauseketta **avoliitto OR isäpuo* OR sisarpuo* OR sisaruspuo* OR uuspari* OR uusperhe* OR velipuo* OR äitipuo***. Haulla löytyi 15 kirjaa, joista yksi löytyi myös yksinhuoltajuudesta kertovalta listalta. Listalta löytyi myös kuvakirjaversioita vanhoista tutuista saduista, kuten kaksi versiota Lumikista ja Tuhkimosta.

Sateenkaariperheille löytyi eniten hakusanoja. Lausekkeesta muodostui vastaava: **apilaperhe* OR aseksuaalis* OR biseksuaalis* OR homo* OR homoseksuaali* OR**

kaksisukupuolis* OR lesbo* OR panseksuaalis* OR polyamor* OR queer* OR "rekisteröidyt parisuhteet" OR "rekisteröity parisuhde" OR sateenkaariperhe* OR seksuaalivähemmistö* OR sukupuoli* OR "sukupuolen vaihdos" OR "sukupuoli-identiteetti" OR transsek* OR naispari* OR miespari*. Hakutuloksia löytyi yhteensä vain 6 kappaletta. Yhteen kuvakirjaan hakusanaksi oli osunut sukupuoli-identiteetti, yhteen homoseksuaalisuus ja loppuihin sateenkaariperhe.

Ottaen huomioon, että adoptio -osuuden lauseke on kaikkein lyhyin, sillä löytyi yllättävän monta hakutulosta. Lausekkeesta muodostui **Adoptio* OR lapseksiotto OR ottolaps* OR ottovanhem*.** Hakutuloksia saatiin 27. Huomattavan suuri osa kirjoista on kuvattu eläinhahmoilla. Suurin osa ihmishahmoilla kuvatuista näyttäisi liittyvän ulkomaisiin adoptioihin kannen, nimen ja asiasanojen perusteella.

Vammaisiin liittyviä hakiessa hakulausekkeena käytettiin lausetta: **Aistivamma* OR invalidi* OR kehityshäiriö* OR kehitysvamma* OR kuulovamma* OR kuurosoke* OR kuurous* OR liikuntaestei* OR liikuntavamma* OR monivamma* OR "parantumattomat vammat" OR puhevamma* OR sokeus OR sokeat OR vaikeavamma* OR vajaakunto* OR vammai* OR vammau* NOT selkokirja.** Tuloksia haulla löytyi 17 kappaletta. Sanat "sokeus" ja "sokeat" päätettiin hakea erikseen, sillä sanan katkaisusta olisi saattanut listalle päätyä kirjoja muun muassa aiheella "sokeri", mikä olisi sekoittanut tuloksia.

Yhteensä kirjoja löytyi 67 kappaletta. Kuvakirjoja kokonaisuudessaan oli 10 407, joten tämä määrä vastaa 0,64 prosenttia kirjojen kokonaismäärästä. Hakutuloksia oli yhteensä 69, mutta kaksi kirjaa toistui eri listoilla. Nämä kirjat olivat Davide Calin *Mittatilaus*, joka esiintyi sekä yksinhuoltajaperheen haussa, että uusperheen haussa, ja Noora Pynyn *Vauvapullaa*, joka löytyi sekä sateenkaariperheiden hausta, että adoptiohausta. Selkeästi suurin osa kirjoista liittyi adoptioon. Sateenkaariperheiden ja yksinhuoltajaperheiden osuudet olivat pienimmät. Haun tulokset koottiin Excel - taulukkoon, johon listattiin tekijät, kirjan nimi, aihepiiri. Sen jälkeen ne koodattiin väreillä, jotta taulukkoa olisi helppo silmäillä (kts. Liite 2.). Hauista tehtiin myös taulukko, johon listattiin verkkohaussa löytyneiden eri aiheita sisältävien kirjojen määrät.

Taulukko 2. Verkkohaun määrät

Kuvakirjoja yhteensä	yksinhuoltajuus	Uusperheet	Sateenkaariperheet	Adoptioerheet	Vammaisuus	(Kirjoja samoissa haussa)	Hakutulokset yhteensä
10 407	4	15	6	27	17	2	67

7.3 Tutkimus Ilpoisten kirjastolla

Kirjojen läpikäynti suoritettiin kahden päivän aikana joulukuussa 2017. Kaikki paikallaolleet kirjat käytiin läpi lasten kuvakirjahyllyistä, sekä molemmista palautushyllyistä. Kirjoista jätettiin läpi käymättä monikieliset, muun muassa englannin- ja ruotsinkieliset teokset, sekä tietokirjallisuus. Aineisto rajattiin muuten vain fyysisen sijaintinsa mukaisesti kuvakirjoihin, mutta jos hyllyyn oli eksynyt kirja, joka selvästi kuului sarjakuviin tai lukukirjoihin, se jätettiin myös pois laskuista. Otos kuvaa siis vain paikalla olleita kirjoja. Pieni virhemarginaali on olemassa myös kahden päivän välillä tapahtuneissa muutoksissa, mikäli kirjoja on siirtynyt paikasta toiseen tutkimuksen aikana. Myöskään tämän tutkimuksen puitteissa ei ole mahdollista tietää kuinka monta kuvakirjaa tutkimuksen tekohetkellä oli kirjastosta lainassa, ja kuinka suuri osa lainassa olevista kirjoista sisälsi kohdeaiheita, sillä kellutuksen jälkeen kirjastot eivät enää samalla tavalla omista kirjojaan.

Ensimmäinen huomio oli kirjojen vähyys. Jokaisessa telineessä oli kirjoja aika vähän, ja hyllyt olivat vajaita, vain muutama kymmen kirjaa per hylly. Kirjat oli helppo löytää, ja aakkostus teki etsimisestä yksinkertaista. Kirjoja yhteensä oli noin 687. Kirjat käytiin silmämääräisesti läpi. Aineistossa oli valtava määrä kirjoja, joissa oli usein vain yksi vanhempi ja lapsi, ja perusperhemalleja eli äiti, isä, poika ja tyttö, toisin sanoen ydinperhemalleja, tai vastaavia eläinperheitä. Usein etenkin useamman lapsen perheissä eläimilläkin oli selvästi erotellut sukupuolet.

Selailemalla löydettyjä kirjoja oli 21 kappaletta. Suoraan aiheeseen liittyviä kirjoja löytyi vain 10 kappaletta. Näistä kaksi oli samaan sarjaan kuuluvia ja käsitteli adoptiota, kolme käsitteli erilaisia perheitä yleisemmällä tasolla, yksi kertoi miesparista, kaksi uusperheestä ja yksi sokeudesta. Vain yhdessä kirjassa oli eläinhahmo, ja tämä kirja kertoi sokeudesta. Suhteutettuna Ilpoisissa olleiden kirjojen kokonaismäärään luku on pieni, noin 1,31 prosenttia. Tarkempaa selausta varten mukaan otettiin myös loput kaksitoista kirjaa, jotka olivat jollakin tavalla käsin selaillessa pistäneet aiheensa puolesta silmään. Kirjat käytiin vielä läpi tarkistaen niihin liitetyt hakusanat.

7.4 Löytyneet kirjat

Verkkohaun kautta löydettyjä kirjoja oli suhteessa 0,64 prosenttia kuvakirjojen kokonaismäärään. Ilpoisten kirjastosta löytyi suhteessa vain hiukan suurempi määrä, 1,31 prosenttia. Kirjoista tehtiin Excel -taulukon, johon kirjattiin kuvakirjojen tekijät, kirjojen nimet, tutkijan päättämä aihepiiri, ja luokittelun antama aihepiiri. Taulukko koodattiin värein sen mukaan, mitkä kirjat olivat esiintyneet verkkohauissa missäkin kohdassa. Verkkohauissa ei ollut paljon eroa ihmishahmojen ja eläinhahmojen määrillä.

Taulukko 3. Värien selitykset

Verkkohaussa yksinhuoltajuus	Verkkohaussa uusperhe	Verkkohaussa adoptio	Verkkohaussa sateenkaariperhe	Verkkohaussa vammainen	Ei esiintynyt verkkohaussa

Taulukko 4. Ilpoisten kirjat ja aiheet

Tekijä	Nimi	Tutkijan päättämä aihe	Luetteloitu aihe
Pulkka, Ulla Kannosto, Sakari	Pikku Pukkarin omurinkka	uusperhe	uusperhe
Enders, Brigitte Paule, Irmgard Syyvänpää, Tuula	Niilon uusi perhe	uusperhe	uusperhe
Harainen, Pirkko Lumme, Leena	Emma ja Erilainen perhe	naispari	adoptio
Katajavuori, Riina Tolvanen, Riikka Tokola, Maiju Rönns, Christel	Meidän ihminen perhesopassa	yksinhuoltajuus/naispari	adoptio
Lapintie, Tarja	Kiveen kätetty Anna	yksinhuoltajuus/ottolapsi	ottolapset
Virtanen, Leena Savolainen, Salla	Pikku Xing	adoptio	adoptio
Virtanen, Leena Savolainen, Salla	Xing ja Sukulaiset	adoptio	adoptio
Willis, Jeanne Fox-Davies, Sarah Korolainen, Tuula	Myyrän vauriön nousu	vammainen	sokeus
Hoffman, Mary Asquith, Ros Savolainen, Maisa	Meidän ja muiden perheet	naispari/miespari/adoptio	(perheet, erilaisuus)
Lindeberg, Minna Bondeström, Linda Marttinen, Tittamari	Aimo ja Unto	miespari	rakkaus ja miehet

Löydetystä aineistosta suuri osa oli verkkokirjastossa esillä. Vain muutama kirja, jotka käsittelivät aiheita, oli jäänyt haun ulkopuolelle. Kaksi kirjaa Ilpoista oli kirjoja, jotka liittyivät selvästi aiheisiin, mutta joita ei löytynyt verkkohaussa. Aiheista selvästi eniten löytyi adoptioon liittyviä kirjoja. Yhdeksästä Ilpoisten kirjasta viisi oli suomalaisten tekemiä ja neljä ulkomaisten tekijöiden teoksia.

8 HUOMIOITA

Muutamissa tutkimuksessa löydettyissä kirjoissa ei käsitelty suoraan sanottuna tutkimuksen aiheita. Ilpoisista löydettyistä kahdestatoista kirjasta kaksi liittyi sairastumiseen, mutta kummassakin kirjassa sairastuminen tapahtui kirjan alussa, ja taudista parannuttiin, tai saatiin lääkkeitä, joilla jatkettiin normaalia elämää. Siten nämä tarinat eivät suoranaisesti kuulu vammaisten perheiden aiheisiin. Camilla Mickwitzin Jason -kirjoissa ja Gunilla Begrströmin Mikko Mallikas -kirjoissa yksinhuoltajuus tulee esille käytännön ja elämän kuvauksessa, sitä ei sanota suoraan, eikä kirjoja ole asiasanoitettu sen mukaisesti. Markus Majaluoman Hulda kulta -kirjoissa seikkailevat vain Hulda, pikkuvauva ja Jalmari, aikuinen mies, mutta yksinhuoltajuus ei siinäkään tule suoraan sanotuksi. Näitä kirjoja ei myöskään löytynyt verkkohausta kyseisiin aiheisiin liittyvillä asiasanoilla.

Ilpoisista mukaan tarttui myös muita ydinperhettä ja niin sanottua normia rikkovia teoksia, joista huomattiin vasta jälkeenpäin, etteivät ne liity suoranaisesti etsittyihin aiheisiin. Neljä kirjaa liittyi avioeroon. Näissä yhden lapsen perheet jakautuivat kahtia isän ja äidin muuttaessa erilleen. Näissä kirjoissa tulee vahvasti esille käsitys, että vanhemmat pitävät lapsesta yhtä lailla huolta, vaikka koteja onkin nyt kaksi. Avioeroperhettä ei tähän tutkimukseen otettu erillisenä yksikkönä. Nämä tarinat eivät siten suoranaisesti toimi yksinhuoltajaperheiden, eivätkä uusperheiden listalla. Kahdessa kirjassa käsiteltiin sukupuoliroolien murtumista. Kirjoissa oli poikalapsi ja toisessa poikapuolinen eläin. Poikalapsi leikki barbeilla ja poikapuolinen eläin pukeutui ballerinan tyllihameeseen. Molemmissa kirjoissa rikottiin käsityksiä pojille soveliaasta toiminnasta ja käytöksestä, mutta nekään eivät suoraan liity juuri tämän tutkimuksen aiheeseen.

On myös huomattava, että tutkimus on tehty rajatusta näkökulmasta, eikä siis kata koko Vaski-kirjaston aineistoa. Tämä olisi itsessään liian valtava määrä, huolimatta siitä, että käsiteltävänä aineistona ovat vain kuvakirjat. Tarpeellisen katsauksen koko lasten kuvakirja-aineistosta saisi käymällä fyysisesti koko materiaali läpi, mutta kellutuksen vuoksi tulisi käydä läpi kaikki Turun alueen kirjastot, sillä nykyään niiden aineistot ovat yhteisomistuksessa. Tästä syystä tämän tutkimuksen puitteissa sen laajuinen projekti on hankala suorittaa.

9 POHDINTAA

Tutkimuksen lähtökohtana oli selvittää, kuinka paljon kuvakirjoissa käsitellään monimuotoisia perheitä. Tutkimuksen edetessä huomattiin kuinka monimutkainen ja jopa eettisesti pohdintaa vaativa aihe on. Pelkästään verkkohauulla kirjoista saa hyvin vähäisen kuvan. Toisaalta kun kirjoja käytiin läpi käsin, huomattiin, että etsijän ja luetteloiden käsitykset aiheista eivät aina kulje käsi kädessä.

Tutkimuksen aikana huomattiin, kuinka vaikeaa on todella löytää kirjoja kyseessä oleviin aiheisiin liittyen. Verkkohauulla saatiin esille vain se osa aineistosta, joka on todella tarkoituksenmukaisesti tehty juuri tähän aiheeseen liittyen ja asiasanoitettu sen mukaisesti. Käsin hakemalla taas löytyi sellaisiakin kirjoja, joissa ei hakusanoina tätä aihetta ollut. Tällä perusteella käsin etsiminen oli tuloksellisempaa. Haun tekeminenkin olisi ollut hyvin erilaista ilman kirjastoammatillista koulutusta, huolimatta siitä, että verkkokirjastolla on hyvät ohjeet tarkennetun haun tekemiseen ja erilaisten hakutoimintojen ja merkkien käyttöön. Varmasti saman tuloksen saamiseksi tulisi ymmärtää luokittelua ja eri vaihtoehtoja joita luokittelusta huolimatta saattaa hakuihin tulla mukaan.

Tutkimuksen osalta ainoa ongelma käsin tutkimisessa on se, että koko käytettävissä oleva aineisto, eli Turun kaikkien kirjastojen aineisto, oli tämän tutkimuksen puitteissa liian laaja käsin läpikäytäväksi. Toinen ongelma tulosten tulkitsemisen osalta on se, että suuri osa aineistosta on lainassa, eli käsin tehdyn tutkimuksen saavuttamattomissa. Tutkimuksen tekohetkellä ei ollut mahdollisuutta tietää kuinka suuri osa aineistosta oli juuri tällöin lainattuna, joten tutkimuksen luotettavuutta pohdittaessa tulee ottaa tämä asia huomioon.

Toisaalta on tärkeää, että asiasanoitus näiden kirjojen kohdalla tulisi olla selkeä, jotta niitä löytäisi helposti. Mutta toisaalta on myös erittäin tärkeää, etteivät aiheet ilmene vain aiheiden itsensä vuoksi kuvakirjoissa, vaan esiintyisivät luonnollisina asioina kirjojen kuvituksissa. Tämä huomioon ottaen on ehkä jopa suotavaa, että kirjoja ei kuvailla näiden aiheiden mukaisesti. Silloin taas asiakkaan ja aineiston välille muodostuu kuilu, kun aiheista ollaan kiinnostuneita. Tämä aiheuttaa hankaluuksia saavutettavuudelle. Saavutettavuussuosituksessa ehdotettiin, että kirjoja löytyisi sekä omasta erityishyllystä, sekä muiden kirjojen seasta. On vaikea sanoa olisiko sellaisesta vaihtoehdosta hyötyä asiasanoituksen kohdalla.

Kirjaston asiakaspalvelijoillakin on omat keinonsa löytää aiheeseen liittyviä kirjoja. Kirjastot.fi sivuston ylläpitämä kirjasampo on tietokanta kaunokirjoille. Sieltä voi suorittaa hakuja kirjan tekijöiden, aiheiden ja vaikka kansikuvan perusteella. Kirjasammosta löytyy myös osalle kirjoista kuvailu ja juonen tiivistelmä, mikä usein auttaa asiakkaita päätösten teossa. Kirjasampo on vapaasti löydettävissä verkossa. (Kirjasampo.fi 2017.)

Palatessa Päivi Heikkilä-Halttusen kysymykseen tietyn aihepiirin sisältävien kuvakirjojen löytyvyydestä, (s. 10) on huomioitava myös kustantamot. Kustantamoilla, yhtä lailla kuin kuvittajilla ja kirjantekijöillä on oma vastuunsa tuoda markkinoille aineistoa, joka auttaa yhdenvertaisuuden ja ymmärryksen kasvattamisessa yhteiskunnassa. Lastenkirjainstituutin mukaan vuonna 2016 julkaistiin noin 1000 lastenkirjaa. Aiheet vaihtelivat ulkopuolisuudesta monikulttuurisuuteen, kaupunkikulttuuriin ja omien ja muiden tunteiden tunnistamiseen. (Lastenkirjainstituutti 2016.)

Lastenkirjallisuudessa on nykyään hyvin näkyvillä monenlaiset ja monimuotoiset aiheet. Tämän tutkimuksen aiheessa olisi kuitenkin edelleen valtavasti materiaalia jatkotutkimuksiin, ja olisikin hyödyllistä, että näissä tutkimuksissa mukaan otettaisiin sekä asiakaspalvelun näkökulma, että kustantamojen näkökulma.

LÄHTEET

Blinikka, V. 2003. Uudistuva lastenkirjastotyö. Teoksessa L. Huhtala, K. Grönn,; I. Loivamaa & M. Laukka. 2003. Pieni suuri maailma. Helsinki: Tammi.

Haasio, A. 2015. Löydä! Opas helppoon tiedonhakuun. Helsinki: BTJ.

Heikkilä-Halttunen, P. 2015. Lue lapselle! Opas lasten kirjallisuuskasvatukseen. Atena Kustannus Oy: Keuruu.

Heikkilä-Halttunen, P. 2010. Minttu, Jason ja Peikinhäntä: Lasten kuvakirjoja kipeistä aiheista. Helsinki: BTJ.

Heininmaa, E. 2001. Kuvakirjat lapsen ja aikuisen maailmassa. Teoksessa M. Suojala & M. Karjalainen (toim.) Avaa lastenkirja! Johdatus lastenkirjallisuuden lajeihin ja käyttöön. Helsinki: Lasten Keskus, 142-143.

Hirsjärvi, S.; Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13., osin uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Hypén, K. 2006. ...tilata ja järjestää, luetteloida ja varastoida, auttaa lukijoita valitsemaan ja löytämään. Teoksessa Hypén, K. (toim.) Fiktiota! Levottomat genret ja kirjaston arki. Helsinki: BJT.

Ihonen, M. 2003. Suomalainen lastenkirjallisuus 1800-luvulla. Teoksessa L. Huhtala, K. Grönn,; I. Loivamaa & M. Laukka. 2003. Pieni suuri maailma. Helsinki: Tammi.

Ilpoisten koulun www-sivut. Viitattu 15.12.2017. blog.edu.turku.fi/ilpoinen

Infopankki.fi-verkkosivut 2016. Viitattu 17.12.2017. <https://www.infopankki.fi/fi/elama-suomessa/terveys/vammaiset>.

Jämsä, J. 2008. Sateenkaariperheet ja hyvinvointi. Käsikirja lasten ja perheiden kanssa työskenteleville. Jyväskylä: PS-kustannus.

Kananen, J. 2013. Case-tutkimus opinnäytetyönä. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisu-sarja.

Karjalainen, V. 1987. Lastenkirjastotyö. Teoksessa V. Blinnikka; I. Holmberg & V. Lehtälä. Kirjastotyön perusteet. 2. korj. p. Helsinki: Suomen kirjastoseura.

Kirjasammon www-sivut. Viitattu 17.12.2017. www.kirjasampo.fi/fi/info.

Kulttuuria kaikille www-sivut 2017. Viitattu 17.12.2017. www.kulttuuriakaikille.info/saavutettavuus_mita_on_saavutettavuus.

Kuntaliitto 2016. Yleisten kirjastojen saavutettavuussuositus. Verkkojulkaisu. Viitattu 17.12.2017. http://shop.kunnat.net/product_details.php?p=3215.

Kuronen, T. 1996. Ranganathanin lait ja virtuaalikirjasto. Oulu: Oulun yliopisto.

Lastenkirjainstituutin www-sivut 2016. Viitattu 4.1.2018. <http://lastenkirjainstituutti.fi/muut-palvelut/tietoa-ja-tilastoja/lastenkirjatilastot/kirjakori-2016>.

Laukka, M. 2001. Kuvakirjan vuosikymmenet. Teoksessa K. Rättyä & R. Raussi (toim.) Tutkiva katse kuvakirjaan. Helsinki: BTJ.

Laukka, M. 2003. Suomalainen biedermeier. Teoksessa L. Huhtala, K. Grönn,; I. Loivamaa & M. Laukka. 2003. Pieni suuri maailma. Helsinki: Tammi.

Lempää, M. Turun kirjastoissa käyttöön otettu kellutus vähentää kirjojen makaamista laatikoissa. 20.9.2017. Viitattu 20.12.2017. <http://www.ts.fi/uutiset/paikalliset/3661196/Turun+kirjastoissa+kayttoonotettu+kellutus+vahenta+a+kirjojen+makaamista+laatikoissa>.

Monimuotoiset perheet -verkoston www-sivut 2017. Viitattu 20.12.2017. monimuotoisetperheet.fi/jarjestot/.

Neuvolainfon www-sivut 2017 a. Viitattu 15.12.2017. <http://neuvolainfo.fi/artikkelit/elamaa-yhden-vanhemman-perheessa>.

Neuvolainfon www-sivut 2017 b. Viitattu 15.12.2017. <http://neuvolainfo.fi/artikkelit/adoptionissa-tavoitellaan-aina-lapsen-edun-toteutumista>.

Pelastakaa lapset www-sivut 2016. Viitattu 15.12.2017. <https://www.pelastakaalapsen.fi/tyomme-kotimaassa/adoption/adoptioneuvonta>.

Raattila, K. & Sutinen, P. 2008. Huonetta vai sukua: Elämää uusperheessä. Helsinki: Kirjapaja.

Saarti, J. 1999. Kaunokirjallisuuden sisällön kuvailun aspektit. Kirjastoammattilaisten ja kirjastonkäyttäjien tekemien romaanien tiivistelmien ja asiasanoitusten yhdenmukaisuus. Väitöskirja. Oulun yliopisto. <http://jultika.oulu.fi/Record/isbn951-42-5476-7>.

Saarti, J. & Tuomi, P. 2012. Kirjastojärjestelmät vai kirjastot ilman järjestelmää. Helsinki: BTJ.

Salisbury, M. & Styles, M. 2012. Children's picturebooks: The art of visual storytelling. London: Laurence King Publishing Ltd.

Sateenkaariperheet ry:n www-sivut 2017. Viitattu 15.12.2017. <http://www.sateenkaariperheet.fi/index.php?item=68>.

Suomen uusperheiden liiton www-sivut 2014. Viitattu 15.12.2017. <http://supli.fi/uusperhe-termini-ja-sen-kaytto/>.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen www-sivut 2017 a. Viitattu 17.12.2017. <https://www.thl.fi/fi/web/lastenneuvolakasikirja/tietopakettit/monimuotoiset-perheet>.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen www-sivut 2017 b. Viitattu 17.12.2017. <https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveys/eriarvoisuus/vahemmistot/vammaisuus>.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2011. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 7. uud. laitos. Helsinki: Tammi.

Turun kaupungin kirjastopalvelujen vuosikertomus 2016. Viitattu 17.12.2017. https://www.turku.fi/sites/default/files/atoms/files/kirjaston_toimintakertomus_2016.pdf.

Vaski-kirjastojen sivut 2017 a. Viitattu 15.12.2017. vaski.finna.fi/Content/asiakkaana.

Vaski-kirjastojen sivut 2017 b. Viitattu 15.12.2017. vaski.finna.fi/Search/Advanced.

Vaski-kirjastojen sivut 2017 c. Viitattu 15.12.2017. vaski.finna.fi/Search/Results?lookfor=kuvakirja&type=AllFields.

Vaski-kirjastojen sivut 2017 d. Viitattu 4.1.2018. vaski.finna.fi/Content/help.

Verkko-YKL:n www-sivut 2017. Viitattu 20.12.2017. ykl.kirjastot.fi/.

Verkko-YKL:n www-sivut 2018. Viitattu 4.1.2018. <http://ykl.kirjastot.fi/fi-FI/ohje/>.

Väestöliiton www-sivut 2017. Viitattu 15.12.2017.
http://www.vaestoliitto.fi/parisuhde/tietoa_parisuhteesta/uusperheen-parisuhde.

Yhden vanhemman liiton www-sivut n.d. Viitattu 15.12.2017. <http://www.yvpl.fi/taustaa-ja-tilastoja>.

Liite 1. Sanalista

SANALISTA:

Lähteet: onki.fi, seta.fi, suomisanakirja.fi, väestöliitto.fi

YKSINHUOLTAJUUS:

- Isättömyys
- Yhden aikuisen perhe
- Yksi vanhempi
- Yksinhuoltaja
- Yksinhuoltajat
- Yksinhuoltajuus
- Yksinhuoltajaisä
- Yksinhuoltajaisät
- Yksinhuoltajaperhe
- Yksinhuoltajaperheet
- Yksinhuoltajaäidit
- Yksinhuoltajaäiti
- Yksinhuoltajuus
- Äidittömyys

Lauseke:

Haetaan rajauksella tarkennettu haku: luokka: 85.22 – lisärajaus lapset ja nuoret.

isättömyys OR yksinhuoltaj* OR yksinhuoltajaperhe* OR äidittömyys

UUSPERHE:

- Avoliitto
- Isäpuoli
- Isäpuolet
- Monta perhettä
- Sisarpuolet
- Sisaruspuolet
- Sisarpuoli
- Sisaruspuoli
- Uudelleen avioitunut
- Uuspari
- Uusparit
- Uusperhe

- Uusperheet
- Uusperheen lapset
- Velipuoli
- Velipuolet
- Äitipuoli
- Äitipuolet

Lauseke:

Haetaan rajauksella tarkennettu haku: luokka: 85.22 – lisärajaus lapset ja nuoret.

avoliitto OR isäpuo* OR sisarpuo* OR sisaruspuo* OR uuspari* OR uusperhe* OR velipuo* OR äitipuo*

SATEENKAARIPERHE:

- Apilaperhe
- Apilaperheet
- Aseksuaaliset
- Aseksuaalisuus
- Biseksuaaliset
- Biseksuaalisuus
- Cis
- Homoseksuaaliset
- Homoseksuaalisuus
- Homot
- Homous
- Kaksisukupuoliset
- Kaksisukupuolisuus
- Lesbot
- Lesbous
- Lhbtq
- Panseksuaalisuus
- Polyamoria
- Pride
- Queer
- Rekisteröidyt parisuhteet
- Rekisteröity parisuhde
- Sateenkaariperheet
- Seksuaalisuus
- Seksuaalivähemmistö
- Seksuaalivähemmistöt
- Sukupuolettomuus
- Sukupuolen vaihdos
- Sukupuoli
- Sukupuoli-identiteetti
- Sukupuolivähemmistö

- Sukupuolivähemmistöt
- Trans
- Transgender
- Transseksuaaliset
- Transseksuaalisuus
- Transsukupuoliset
- Transsukupuolisuus
- Transvestisuus
- Transvestiitti
- Transvestiitit

Lauseke:

Haetaan rajauksella tarkennettu haku: luokka: 85.22 – lisärajaus lapset ja nuoret.

apilaperhe* OR aseksuaalis* OR biseksuaalis* OR homo* OR homoseksuaali* OR kaksisukupuolis* OR lesbo* OR panseksuaalis* OR polyamor* OR queer* OR ”rekisteröidyt parisuhteet” OR ”rekisteröity parisuhde” OR sateenkaariperhe* OR seksuaalivähemmistö* OR sukupuoli* OR ”sukupuolen vaihdos” OR ”sukupuoli-identiteetti” OR transsek* OR naispari* OR miespari*.

ADOPTIOPERHE:

- Adoptio
- Adoptiolapset
- Adoptiolapsi
- Adoptioperheet
- Adoptiovanhemmat
- Adoptiovanhempi
- Adoptoida
- Adoptointi
- Lapseksiotto
- Lapsettomuus
- Ottolapset
- Ottolapsi
- Ottovanhemmat
- Ottovanhempi

Lauseke:

Haetaan rajauksella tarkennettu haku: luokka: 85.22 – lisärajaus lapset ja nuoret.

Adoptio* OR lapseksiotto OR ottolaps* OR ottovanhem*.

VAMMAISUUS:

- Aistivammaiset
- Aistivammaisuus
- Invalidi
- Invalidius
- Invalidit
- Kehityshäiriöt
- Kehitykselliset vaikeudet
- Kehitysvammaiset
- Kehitysvammaisuus
- Kuulovammaiset
- Kuulovammaisuus
- Kuurosokeat
- Kuurosokeus
- Kuurot
- Kuurous
- Liikuntaesteiset
- Liikuntaesteisyys
- Liikuntavammaiset
- Liikuntavammaisuus
- Monivammaiset
- Monivammaisuus
- Näkövammaiset
- Näkövammaisuus
- Parantumattomat vammat
- Puhevammaiset
- Puhevammaisuus
- Sokeat
- Sokeus
- Vaikeavammaiset
- Vaikeavammaisuus
- Vajaakuntoiset
- Vajaakuntoisuus
- Vammainen lapsi
- Vammaiset lapset
- Vammainen perhe
- Vammaiset perheet
- Vammainen vanhempi
- Vammaiset vanhemmat
- Vammaiset
- Vammautuminen

Lauseke:

Haetaan rajauksella tarkennettu haku: luokka: 85.22 – lisärajaus lapset ja nuoret.

**Aistivamma* OR invalidi* OR kehityshäiriö* OR kehitysvamma* OR kuulovamma*
OR kuurosoke* OR kuurous* OR liikuntaestei* OR liikuntavamma* OR
monivamma* OR ”parantumattomat vammat” OR puhevamma* OR sokeus OR
sokeat OR vaikeavamma* OR vajaakunto* OR vammai* OR vammau* NOT
selkokirja.**

Liite 2. Verkkohakutaulukko 1(3)

Tekijä	Nimi	Aihe/aiheeseen sisältyi
Järvinen, Liisa-Marjatta, Vikberg,ukka	Isän Isot Askeleet	yksinhuoltajuus
Kihlman, Karin, Voipio, Laura	Kaisa Keisarin Helsingissä	yksinhuoltajuus
Sundström, Mikaela, Bondestam, Linda, Kyrö, Marja	Linnea ja Äiti Enkeli	yksinhuoltajuus
Cali, Davide, Anna, Laura, Ahlström, Mikael	Mittailausisä	yksinhuoltajuus/uuspere
Enders, Brigitte, Paule, Irmgard, Syvänpää, Tuula	Niilon Uusi Perhe	uusperhe
Grimm, Jacob, Grimm, Wilhelm, Bernadette, Santonen, Pirjo	Lumikki	uusperhe
Grimm, Jacob, Grimm, Wilhelm, Krohn, Helmi	Tuhkimo, Jacob ja Wilhelm Grimmin Satu	uusperhe
Grimm, Jacob, Grimm, Wilhelm, Svend, Otto, S. Vartiainen, Anja	Holle-muori ja Grimmin Satu	uusperhe
Juurikainen, Outi, Vajanto, Tiia	Äidin Uusi Kaveri	uusperhe
Kummu, Essi, Majjala, Marika	Puhelias Elias	uusperhe
Kummu, Essi, Majjala, Marika	Harjoituspusuja (Puhelias Elias)	uusperhe
Lankinen, Päivi, Disney, Walt	Lumikki ja Seitsemän Kääpiötä	uusperhe
Luciani, Brigitte, Tharlet, Eve, Arne, Taina	Herra Mäyränen ja Rouva Repolainen	uusperhe
Manninen, Kirsti, Kanerva, Pirkko	Yksin kaksin Ystävinä	uusperhe
Nadin, Joanna, Ceulemans, Eglantine, Leskinen, Terhi	Hyväpahatitipuoli	uusperhe
North, Laura, Dreidemy, Joelle, Leskinen, Terhi	Karmivalotuusi Tuhkimosta	uusperhe
Pulkka, Ulla, Kannosto, Sakari	Pikku Punkkarin Romurinkka	uusperhe
Viljakainen, Tarja	I-säpu-pullah-tee	uusperhe
Agnello, Elena, LeRoux, Adrie, Oittinen, Riitta	Minä olen Alex	sateenkaariperhe
Lindenbaum, Pija, Taubert, Päivö	Pikku-Litti ja Lempparieno	sateenkaariperhe
Marttinen, Tittamari, Salminen, Aiju	Ikioma Perheeni	sateenkaariperhe
Parr, Todd, Oittinen, Riitta	Perhekirja	sateenkaariperhe
Walton, Jessica, MacPherson, Dougal, Aftan, Emma	Olen Ystäväsi Aina Tarina Rohkeudesta ja rakkaudesta	sateenkaariperhe
Pyyry, Noora, Sharrat, Aimee	Vauvapullaa	sateenkaariperhe/adoptio
Allen, Jonathan, Sajama, Sinikka	Susi-akatemia Haluatko Sinäkin Soksia pahaksi? Uudeksi?	adoptio
Coran, Pierre, Kaatinen, Elias, Sacré, Marie-José	Minun Perheeni	adoptio
Goyeryd, Ingvor, Eriksson, Leif, Oittinen, Riitta	Sarika, Tyttö Intiasta	adoptio

Liite 2. Verkkohakutaulukko 2(3)

Harainen, Pirkko, Lumme, Leena	Emma ja Erilainen Perhe	adoptio
Heikkilä, Petra	Ilvekset ja kuivet veljekset	adoptio
Katajavuori, Riina, Toivanen, Riikka, Tokola, Maiju, Rönns, Christel	Meidän pihan perhesoppa	adoptio
Koivisto, Sessel, Vanas, Anu	Ville ja Villian Marina	adoptio
Korschunow, Irina, Pesonen, Paula	Löytölapsi ja kuinka pieni ketunpoika Sai emon	adoptio
Lapintie, Tarja	Kiveen kätetty Minna	adoptio
Majaluoma, Markus	Haikaroiden vauva	adoptio
Moser, Erwin, Mäyrälä, Riitta	Palleroinen, Pienen Pienen morsunpoikanen	adoptio
Peterson, Hans, Wikland, Ilon, Pakkanen, Kaija	Kuinka Peter ja Anna saivat kodin	adoptio
Rascal, Sophie, Pohjanmies, Hannele	Tinka	adoptio
Ross, Tony, Williams, David, Rintamäki, Raija	Lievästi ärsyttävä morsu	adoptio
Rönns, Christel	Helmi ja kodin	adoptio
Sandwall-Bergström, Martha, Stålsjö, Eva, Kempainen, Ukka	Lasten kodin tyttö	adoptio
Schultz, Göran, Schultz, Monica, Mannonen, Paula	Meidän Bu-Ran ja Seo-Ran Koreasta	adoptio
Schwartz, Malene	Mervi, pieni totolapsi	adoptio
Soiluva, Maire, Varjus, Outta	Vivittykkää koulusta	adoptio
Strid, Jakob, Martin, Kantele, Arja	Pikku-Makko	adoptio
Tiainen, Carolina, Davidova, Irina	Venla ja pikkuinen Niska ja tiikereiden maasta	adoptio
Virtanen, Leena, Savolainen, Salla	Pikku King	adoptio
Virtanen, Leena, Savolainen, Salla	Xing ja Superkaverit	adoptio
Virtanen, Leena, Savolainen, Salla	Xing ja Sukulaiset	adoptio
Willis, Jeanne, Ross, Tony, Rintamäki, Raija	Veera-vuohen vekara	adoptio
Sinko, Kirsi	Kukka ja hallekarhu	adoptio
Bell, Niina, Sundell, Ilona, Vasquez, Raine	Leppäkerttu Ilman pilkkuja	vammaisuus
Fine, Anne, Pankhurst, Kate, Leskinen, Terhi	Pipsa ja Punainen mapallo	vammaisuus
Heinonen, Sirkka-Liisa, Kaila, Kaarina	Mykkä tytär	vammaisuus
Kantinkoski, Miia, Koivunen, Milla	Jennin karvakorva	vammaisuus
Lindgren, Astrid, Törnqvist, Marita, Järvinen, Laila	Hämäränmaassa	vammaisuus

Liite 2. Verkkohakutaulukko 3(3)

Liukko-Sundström, Heljä	Jäniksenpoika	vammaisuus
Liukko-Sundström, Heljä	Olli ja Dollin tarina ystävydestä	vammaisuus
Lucando, Max ja Bonham, Liz ja Nisula, Kirsi	Ontuva lammas	vammaisuus
Mali, Rauni ja Lahikainen, Ulla	Prinsessa Kierosilma	vammaisuus
Marchon, Anne ja Camil, Colette ja Karri, Päivi	Pikku Helen ja Helen Kellerin tarina	vammaisuus
Newth, Philip	Rullen leikkailu kirjan äkövammaiselle lapselle ja näkövammaiselle	vammaisuus
Pere, Tuula ja Flores, Catty	Matkakaverukset	vammaisuus
Syynimaa, Jussi ja Kurkinen, Maileena	Poika ja Variksenpoika	vammaisuus
Tangen, Ragnhild ja Furenes, Odd	Petri	vammaisuus
Willis, Deanne ja Fox-Davies, Sarah ja Korolainen, Tuula	Myyrän lauringonnousu	vammaisuus
Willis, Deanne ja Ross, Tony ja Mäkelä, Atso	Susanna auraa	vammaisuus
Wänblac, Mats ja Gustavsson, Per ja Hilli, Tarja	Pikkusiipi	vammaisuus

Liite 3. Ilpoisten kirjastosta löytyneet kuvakirjat

Tekijä	Nimi	Tutkijan päättelämä aihe	Luetteloitu aihe
Pulkka, Ulla Kannosto, Sakari	Pikku Punkkarin omurinkka	uusperhe	uusperhe
Enders, Brigitte Paule, Irmgard Sylvänperä, R Tuula	Niilon uusi perhe	uusperhe	uusperhe
Harainen, Pirkko Lumme, Leena	Emma ja Erilainen perhe	naispari	adoptio
Katajavuori, Riina Toivanen, Riikka Tokola, R Maiju Rönns, Christel	Meidän pihän perhesoppa	yksinhuoltajuus/naispari	adoptio
Lapintie, Tarja	Kiveen kätetty Linna	yksinhuoltajuus/ottolapsi	ottolapset
Virtanen, Leena Savolainen, Salla	Pikku King	adoptio	adoptio
Virtanen, Leena Savolainen, Salla	Xing ja Sukulaiset	adoptio	adoptio
Willis, Jeanne Fox-Davies, Sarah Korolainen, R Tuula	Myyrän uringonnousu	vammaisuus	sokeus
Hoffman, Mary Asquith, Ros Savolainen, R Maisa	Meidän ja muiden perheet	naispari/miespari/adoptio	(perheet, erilaisuus)
Lindeberg, Minna Bondestam, Linda Marttinen, R Tittamari	Aimo ja Unto	miespari	rakkaus miehet